

Μικροψυχία.

Ἡ μικροψυχία εἶναι ἀδυναμία καὶ ταπεινότης εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς. Ὁ μικρόψυχος εἶναι καὶ μικροπρεπής, καὶ ὑπόουλος, καὶ ἐκδικητικὸς. Ἐπαίρεται εἰς τὴν εὐτυχίαν, ἐξευτελίζεται εἰς τὴν δυστυχίαν. Εἶναι μεμφίμοιρος εἰς τὰς λήψεις, ἀγενής εἰς τὰς δόσεις, καὶ ἀχαρὶς εἰς τὰς συναναστροφάς.

Ἀφροσύνη.

Ἡ ἀφροσύνη εἶναι ἀκρισία προερχομένη ἀπὸ ἀπειρίαν καὶ ἀμάθειαν· διὰ τοῦτο ἡ νεότης πράττει καὶ λέγει ἀφρόνως πολλὰ, μὴν ἔχουσα ἀκόμη πείραν πραγμάτων. Εἰς ἀφροσύνην πίπτουν καὶ ὅσοι κυριεύονται ἀπὸ ἰσχυρὰ πάθη, ὅποια εἶναι ὁ ἔρως, ἡ φιλαργυρία, καὶ τὰ τοιαῦτα· διότι δὲν ἀφίρουν τὸ πνεῦμα νὰ κρίνῃ ἐλευθέρως τὰ πράγματα.

Λύπη.

Ἡ ἀμετρος λύπη εἶναι πάθος ψυχῆς, ἀρροξενούμενον ἀπὸ κανέν λυπηρὸν συμβεβηκός,

ἢ

ΜΕΡΟΣ Β'. ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'. 311

ἢ ἀπὸ τῆν κρᾶσιν αὐτῆν τοῦ σώματος. Ὅταν
 προέρχεται ἀπὸ τῆν κρᾶσιν τοῦ σώματος, εἶ-
 ναι σχεδὸν ἀθεράπευτος ἀρρώστια· ὅταν δὲ ἀ-
 πὸ δυστυχίαν, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς λυπηρὰν
 τινα διάθεσιν τοῦ πνεύματος, πρέπει ὅσον τὸ
 δυνατὸν νὰ προλαμβάνωμεν τῆν θεραπείαν του,
 διότι ἀλλέως ἐμπορεῖ νὰ ἔχη ὀλέθρια ἐπακό-
 λουθα. Ἡ λύπη φθείρει πᾶν ἀγαθόν, ταρατ-
 τει τῆν υἰείαν, καὶ καταστένει τὸν ἀνθρώπον
 δυστυχῆ τωόντι καὶ ἀνίκανον νὰ ἐκπληροῖ τὰ
 χρέη του. Ἡ πλέον ἀδίκος λύπη εἶναι, ὅταν
 τις δὲν εὐχαριστῆται εἰς τῆν παροῦσάν του κα-
 τάστασιν, ἀλλὰ ἀγανακτῆ, διότι ἡ τύχη δὲν
 τὸν προβιάζει. Εἰς τὸν κόσμον τὰ πάντα
 κινουῦνται καὶ μεταβάλλονται· εἶναι ἀνόητος
 φιλαυτία νὰ θέλῃ τις τὸν ἑαυτόν του ἐξηρη-
 μένον. Ὁ τωόντι γενναῖος ἄλλο δὲν ἐμπορεῖ
 νὰ φυλάξῃ ἀμετάβλητον παρὰ τῆν ἀρετὴν του·
 τοῦτο εἶναι τάχα μικρόν; Ὅποῖα λοιπὸν καὶ
 ἂν ἦναι τὰ αἷτια τῆς λύπης, πρέπει νὰ με-
 ταχειρίζομεθα τὸν ὀρθὸν λόγον διὰ νὰ τῆν ἐ-
 ξαλείψωμεν, ἂν δὲν θέλωμεν νὰ γένωμεν θυ-
 σίατης. Ἀπέθανε συγγενὴς ἢ φίλος; στοχάζ-
 ζου, ὅτι εἶναι γενικὸς νόμος, τὸν ὁποῖον καὶ
 σὺ

σὺ θέλεις ἐκπληρώσειν μίαν ἡμέραν· σὲ ἠκούθησε δυστυχία; συλλογίζου, ὅτι ἡ τύχη δὲν εἶναι σταθερὰ εἰς τὰς εὐνοίας της, ὅτι εἶναι αἰσχρὸν καὶ κρεμάζης τὴν εὐτυχίαν σε ἀπὸ τὴν ἀστατον φαντασίαν της, ὅτι ἐμπορεῖ πάλιν καὶ γένη εὐνοϊκὴ, καὶ ἐνῶ δὲν τὸ ἐλπίζεις. Τέλος πάντων, ἡ ἐνασχόλησις, καὶ ἡ συναναστροφή τῶν φίλων εἶναι τὰ καλλίτερα θεραπευτικὰ τῆς λύπης.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι Ε΄.

Κακία εἰς τοὺς ἄλλους
Μῖσος.

Τὸ μῖσος εἶναι κακία, ἥτις κἀμνει τὸν ἄνθρωπον καὶ θέλη τὸ κακὸν τοῦ ἄλλου, καὶ καὶ πάσχη καὶ τὸν κακοποιήσῃ. Εἶναι δὲ πολλὰ εἴδη μίσους· μῖσος προσωπικὸν, μῖσος πατροπαράδοτον, μῖσος ἀδελφικὸν, ἐθνικὸν, καὶ οὕτω καθεξῆς. Τὸ προσωπικὸν γεννᾶται ἀπὸ λύπην ἢ βλάβην, τὴν ὁποίαν τις ἔπαθεν, ἢ ἀπὸ φυσικὴν ἀντιπάθειαν πρὸς τὸν μισούμενον. Πλὴν καὶ δίκαιον ἂν ἔχη τις καὶ μισῆ, δὲν

ΜΕΡΟΣ Β'. ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΓΕ'. 513

ὁ δὲ πρέπει νὰ ἐμμένῃ εἰς τὸ πάθος τοῦτο, καὶ διὰ τὴν ἡσυχίαν τῆς ἀναπαύσεώς του· διότι βασανίζει ἀκαταπαύστως τὴν ψυχὴν τοῦ μισοῦντος, καὶ τὸν καταστένει ἀνεπιτήδειον νὰ ἐκπληροῖ ἡσύχως τὰ χρέη του. Ἡ ἰδέα τοῦ μισοῦμένου ὑποκειμένου τοῦ ἔρχεται ἀκαταπαύστως εἰς τὸν νοῦν, καὶ τὸν ταραττει, τὸν λυπεῖ, καὶ τὸν βασανίζει σκληρότατα. Ἐχθροὶ λοιπὸν γινόμεθα τοῦ ἑαυτοῦ μας, μισῶντες τοὺς ἄλλους. Τί ἤθελες εἰπεῖν τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὅς τις διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἔφιν, ὁ ὁποῖός τὸν ἐδάγκασε, τρέφει εἰς τὸν κόλπον του ἔχιδνα, εἰς τῆς ὁποίας τὰ δῆγματα ὑπόκειται ἐκάστην σιγμὴν; Τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ μῖσος εἰς τὴν καρδίαν τοῦ μισοῦντος. Πατροπαράδοτον μῖσος λέγεται ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μεταβαίνει ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν· καὶ παρὰ τοῦτο εἶναι ἄλλο ἀνοιχτότερον; Τί; ἐπειδὴ ὁ πατήρ σου, ἢ ὁ πάππος σου ἐμίσει τινὰ, ἔστω καὶ μὲ λόγον, πρέπει σὺ νὰ τὸν μισῆς κατὰ κληρονομίαν; Τὸ ἀδελφικὸν μῖσος εἶναι ἐναντίον τῆς φύσεως, ἢ ὁποία προστάζει νὰ ἀγαπώμεθα συναλλήλως ὡς τέκνα τοῦ αὐτοῦ πατρός. Διὰ τοῦτο ὁ Ἐτεροκλῆς καὶ ὁ Πολυ-
ρεί-

νείκης θεωροῦνται ὡς τέρατα εἰς τὴν μυθώδη
 ἱστορίαν. Τὸ ἔθνηκὸν μῖσος εἶναι ὁμοίως ἀ-
 πηγορευμένον ἀπὸ τὸν νόμον τὸν φυσικὸν, ὅς
 τις προστάζει ὅλα τὰ ὁμοειδῆ ὄντα νὰ ἀγα-
 πῶνται συνάλληλα. Μίσει τὴν βαρβαρότητα
 μίσει τὴν κακίαν· τοιοῦτον μῖσος εἶναι φυλα-
 κτήριον τῆς ἀρετῆς, καὶ ἀρετὴ τωόντι· νὰ μι-
 σῆς ὅμως τὸν ἄνθρωπον, ὥστε καὶ νὰ ζητῆς
 ἐκδίκησιν, καὶ νὰ τὸν κατατρέχῃς, τοῦτο δὲν
 εἶναι πλέον ἀνθρώπινον, ἀλλὰ θηριώδες, καὶ
 μεγάλων κακῶν πρόξενον. Ὅ, τι εἶναι τῆς ἀν-
 θρωπότητος, πρέπει εἰς ὅλους νὰ ᾔναι τίμιον
 καὶ ἀγαπητόν. Ὁ Ἀμίλικας ἔβαλεν Ἀντίβαν
 τὸν υἱόν τε, ἡλικίας ὄντα ἑννέα χρόνων, νὰ κά-
 μῃ ὄρκον ἐπάνω εἰς τὸν βωμὸν ὅτι θέλει φυ-
 λάττειν μῖσος ἄσπονδον κατὰ τῶν Ῥωμαίων
 καὶ καεῖς ὄρκος δὲν ἐφυλάχθη μὲ τόσην ἀ-
 κρίβειαν. Παρατηρεῖται ὅμως ὅτι ὁ χαρακτήρ
 τοῦ Ἀμίλικου ἦτο θηριώδης, καὶ τὰ ἀποτε-
 λέσματα ἀπέδειξαν ὅτι τὸ μῖσός του ἐστάθη
 ἐξίσου βάρβαρον καὶ ὀλέθριον, διότι ἐπροξέ-
 ρησε τὸν ἀφανισμόν τῆς πατρίδος του. Τὸ φα-
 τριαστικὸν μῖσος εἶναι ἀκόμη πλέον παράλο-
 γον· ἐπειδὴ ὁ γείτων, ἢ ὁ συγγενής σου, ἔ-

χει

χει ἄλλαν κλίσην παρὰ τῆς ἰδικίης σου, ἄλλας
 ἰδέας καὶ ἄλλα φρονήματα, διὰ τοῦτο ἔχεις
 τὸ δικαίωμα νὰ παραβαίης πρὸς αὐτὸν τὰ
 χρέη τοῦ πολίτου, τὰ χρέη τοῦ γείτονος, τὰ
 χρέη τοῦ ἀνθρώπου, τὰ χρέη τοῦ Χριστιανοῦ;
 καὶ εἶναι ἀδύνατον εἰς τὸν κόσμον ἀπανθρωπο-
 τέρα ἢ παραλογία μεγαλητέρα; Τί; Θέλεις
 νὰ ὑποτάξῃς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους νὰ συλ-
 λογίζωνται κατὰ τὸν τρόπον τῆς κεφαλῆς σου;
 καὶ ἂν δὲν συλλογίζωνται, τοὺς κατατρέχεις;
 ποῖος χριστιανικὸς νόμος σου συγχωρεῖ νὰ μι-
 σῆς, νὰ χαιρεκακῆς καὶ νὰ ἐπιβουλεύεται τὲς
 ὅσοι δὲν ἔλαβαν τὴν αὐτὴν ἀνατροφήν, τὴν αὐ-
 τὴν διδασκαλίαν, τὸν αὐτὸν νοῦν μὲ ἐσέ; Κα-
 τὰ σέ λοιπὸν πρέπει νὰ τρώγονται μεταξύ
 των ὅλοι οἱ ἄνθρωποι· διότι εἶναι ἀδύνατον
 νὰ ἔχασι τὰ αὐτὰ φρονήματα καὶ τοὺς αὐ-
 τοὺς τρόπους τοῦ συλλογίζεσθαι. Μακρὰν λοι-
 πὸν τὰ τοιαῦτα μίση καὶ πάθη, τὰ ὁποῖα
 ἀπαγορεύει καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ ἡ οὐράνιος
 ἠθικὴ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὅποια εἶναι ὅλη φι-
 λανθρωπία καὶ ἀγάπη ἀδελφικὴ.

Φθόνος

Ὁ φθόνος γεννᾶται ἀπὸ τὴν μισανθρωπίαν. Εἶναι πάθος τόσον βδελυρὸν καὶ χαμερπές, ὥστε σπανίως τολμᾷ νὰ φανῆ εἰς τὸ φῶς· ἐνεργεῖ ὡς ἐπιτοπλεῖστον κρυφίως, καὶ δι' ὑπογείων καὶ σκοτεινῶν τόπων, τὸ ὁποῖον δείχνει ἔστι μᾶλλον τὴν ἀνανδρίαν καὶ ἀχρειότητά του. Ὁ φθόνος εἶναι βάσανος ἀτελείτητος τῶν φθονερῶν, καὶ σκόληξ ἀκρίμυτος, ἕως νὰ καταφάγη τὰ περιθάλλοντα αὐτὸν σπλάγχνα. Ὁ βδελυρὸς χαρακτήρ τοῦ φθονεροῦ εἶναι νὰ λυπῆται εἰς τὴν εὐτυχίαν, καὶ νὰ χαίρῃ εἰς τὴν δυστυχίαν τῶν ἄλλων· δὲν κύνῃ καὶ τὰς ἀτελείας, τὰ μέτρια προτερήματα, ἢ τὰς μικρὰς ἀρετάς, ἀλλὰ τὰ λαμπρά, τὰ ὑψηλὰ, ταῦτα κατατρέχει ὁ φθονερὸς, καὶ ἀγωνίζεται δολερῶς νὰ θυσιάσῃ εἰς τὸ μῖσός του· δὲν ἡσυχάζει, δὲν ἀναπαύεται, εως νὰ ἰδῆ φθορὰν καὶ ἀφανισμόν. Τοῦτο τὸ μισρὸν πάθος τοῦ φθόνου ἐμποδίζει τὴν πρόοδον τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ἐφευρίσκον διάφορα χρώματα συκοφαντίας καὶ διαβολῆς, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὰ καλὰ ὄψιν κακὴν· τοῦτο

ἐμ-

ΜΕΡΟΣ Β'. ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'. 517

ἐμποδίζει τὸν ζῆλον τῆς ἀγαθοποιίας, τὴν ἐκνευρεῖ τὸν πόθον τῆς φιλομαθείας· τὴν φέρει τὴν διχόνοιαν εἰς τὰς αἰε, τρέας, τὴν ἀσυμφωνίαν εἰς τὰς πόλεις, καὶ τὴν δουλείαν τῶν ἔθνῶν. "Αὐθὲν ἦτον εἰς τὸν κόσμον φθόρος τῶν καλῶν, ὅλοι ἤθελαν συντρέχειν εἰς ἐκτέλεσίν των. Πρέπει δὲ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ πάθος τῆτο εἶναι πλέον τολμηρὸν καὶ ἐπικίνδυνον ὅπου εἶναι ἀμάθεια, παρὰ εἰς λαοὺς φωτισμένους· εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας ἀνέρπει καὶ θάπτει, διότι ὀλίγοι οἱ βλέποντες, καὶ οὗτοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἔχουν εὐκόλον συγκοινωνίαν, οὐδ' ἐλευθέραν φωτὴν· εἰς τοὺς ἀφωτισμένους ἕως λαοὺς, εὕρισκονται πολλοὶ οἱ διακρίνοντες καὶ ἐλευθέρως ὑπερασπιζόμενοι τὸ καλόν. Ἀλλ' ὅπου καὶ ἂν ἦναι οἱ φθονεροὶ, τί ἀπολαμβάνουν; καταταυραννοῦνται οἱ δυστυχεῖς ἐσωτερικῶς, καταφρονοῦνται ἐξωτερικῶς, καὶ γίνονται βδέλυγμα τῆς κόσμου· διότι τὸ καλὸν καὶ ἡ ἀρετὴ ἀναλαμβάνουν τὴν φύσικὴν των λαμπρότητα, οἱ δὲ φθονεροὶ καταδικάζονται εἰς αἰώνιον ἀτιμίαν. Μάρτυρες τῆς ἀτιμίας ταύτης ὁ Ζῶϊλος, ὁ Θερσίτης, καὶ ὅλοι οἱ αἰσχρότατοι μιμηταὶ των.

των. Πόσον γλυκύτερον και πρεπωδέστερον εἶ-
ναι να χαίρωμεν εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων,
καὶ ὡς μέλη τοῦ αὐτοῦ πολιτικοῦ σώματος,
να συλλυπηθῶμεθα εἰς τὰς δυστυχίας τῶν ὁ-
μοίων μας! Ἡ δὲ διὰ τὰ ἀλλότρια ἀγαθὰ αἰσθη-
σις τῆς χαρᾶς εἶναι αὐξήσις τῶν ἰδίων.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ὁ φόβος προξενῇ ἐπίση-
την δυστυχίαν εἰς τινὰς φθονουμένους, εὐρίσκονται
ὅμως καὶ γενναῖαι ψυχαί, αἱ ὁποῖαι κατα-
φρονοῦσαι τὴν μανίαν του, ἀπολουθοῦν ἡσύχως
τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ καλοῦ, καὶ
προχωροῦν ἔτι μᾶλλον εἰς τὸ κρεῖττον, ὁμολο-
γοῦσαι τρόπον τινὰ καὶ χάριν εἰς τοὺς φθονε-
ροὺς, ὅτι πληγόμενοι αὐτοὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν
καρδίαν, κεντοῦν τὸ φιλότιμον τῆς μεγαλοφρα-
σύνης τῶν ἄλλων.

Ζηλοτυπία.

Ἡ ζηλοτυπία εἶναι φόβος, ἀμετρος καὶ
λύπη μαριώδης, ἂν καταλάβωμεν, ἢ ὑπόπτει-
θῶμεν ἄλλον μέτοχον τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ ὁποῖον
ἔχομεν, ἢ ἐπιθυμοῦμεν καὶ φανταζόμεθα ὅτι
εἰς ἡμᾶς πρέπει καλῆτέρα. Τὸ πάθος τῆς ζη-
λοτυπίας συνειθίζει να γεννᾶται μετὰξὺ ἀν-
δρῶν

ΜΕΡΟΣ Β'. ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'. 519

ἄνδρῶν καὶ γυναικῶν· μεταξύ ἑμοτέγγων, καὶ ἄλλων τινῶν ἀνθρώπων σχέσεων. Δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν φθόνον, παρὰ κατ' ὄντι ὁ φθόνος λυπεῖται διὰ πᾶσαν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων· ὁ δὲ ζηλότυπος φοβεῖται νὰ μὴ μεθέξῃ ἄλλος τῶν ἀγαθῶν του, καὶ λυπεῖται εἰς τὴν παραμικρὰν ὑπόψίαν· καὶ τοῦτο λοιπὸν τὸ πάθος, ὡς καὶ τοῦ φθόνου, εἶναι αἰσχρὸν, καὶ πολλῶν κακῶν πρόξενον· ὅθεν πρέπει νὰ τὸ ἀποφεύγωμεν, διὰ νὰ μὴ γινώμεθα καὶ εἰς τὰς ἄλλους καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν μας αἰτία συμφορῶν, ὀνειδῶν καὶ γέλωτος.

Ἄπατη.

Ἡ ἀπάτη μεταχειριζομένη τὸ ψεῦδος εἰς βλάβην τῶν ἀνθρώπων, εἶναι πάθος κάκιστον καὶ φθοροποιόν. Οἱ ἀπατεῶνες τὸ ἔχουν ὡς παίγνιον νὰ ψεύδωνται, νὰ παραβαίνωσι τὰς ὑποσχέσεις των, νὰ ἐπινοῶσι τρόπους διὰ νὰ παγιδεύωσι τοὺς ἀνοήτους, καὶ νὰ τοὺς καταστένωσι δυστυχεῖς ἢ γελοίους. Μεγάλη βέβαια προσοχὴ χρειάζεται κατὰ τῶν τοιούτων, περὶ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἀπόστολος μᾶς φωνάζει· „Μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε“.

βδε-

βδελυρόν τοῦτο πάθος ἐγέννησε τὸν μάγον Σμέρδην (1), τὸν Ψευδοδημήτριον (2), τὸν Ψευδοπροφήτην Ἀλέξανδρον, καὶ τόσους ἄλλους λαοπλάνους, οἱ ὅποιοι ἔχουν σιμὴ τῆς ἀπάτης καὶ τὴν πλεον ἀπάνθρωπον κακίαν, χαίροντες καὶ βλέπασιν σκάνδαλα οἰκογενειῶν καὶ διχονοίας πόλεων καὶ ἔθνων προερχομένας ἀπὸ τῆς ἀπάτης των. Ὅταν μίαν φοράν ἐρωτῶ

τή-

(1) Σμέρδης υἱὸς τοῦ Κύρου, ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Καμβύσιν, ὅς τις μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν εἰς τὸ βῆμα πρὸ Χριστοῦ. Μάγος τις Πέρσης, ἐπῆρε τὸ ὄνομα τοῦ Σμέρδου, καὶ κηρύττων ἑαυτὸν ἀδελφόν τοῦ Καμβύσου, τὸν ὅποιον ὁμοίαζεν, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον· ὁμοίως φανερωθεὶς μετὰ ἑπτὰ ἐβδομάδας, ἐθανατώθη ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος τῆς Περσίας, ἀναμεταξὺ τῶν ὁποίων εὕρισκον καὶ ὁ Δαρεῖος, ὅς τις μετὰ τὸν μάγον Σμέρδην ἐβασίλευσε.

(2) Δημήτριος Γρίσκας Μοσκοβίτης, ὅς τις ἐκήρυτταν ὅτι εἶναι ὁ πρίγκιψ Δημήτριος, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Βασιλοβίσκου μεγάλου Δεσπότη τῆς Μοσκοβίας, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐβασίλευσε· πλὴν δὲν ἐχάρη τοὺς καρποὺς τῆς ἀπάτης του, ἀλλ' ἐφονεύθη τὴν 17 Μαΐου 1606, κατ' ἣν ἡμέραν ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος καὶ προστάτου τοῦ Σκανδομέρου.

ΜΕΡΟΣ Β'. ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'. Ἐστ

τήθη εἰς τῶν τοιούτων, ποῖος ἦτον ὁ σκοπὸς τῶν ἀπατηλῶν του ἐπιχειρήσεων καὶ λόγων, ᾧ δὲ ἐξεύρετε, εἶπε, πόσην ἰσχύα νὰ καταπείθω τοὺς ἄλλους εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα αὐτὸς πλάττω. Παλλάκις ὁμως ἡ ἡσυχία αὕτη ἐπιφέρει κινδύνους, καὶ πάντοτε ἀτιμίαν καὶ ἀποστροφήν τῶν ἀνθρώπων. Ἄν λοιπὸν τὸ σέβας τῆς ἀληθείας δὲν ἔχη ἰσχύον εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀπατεῶνων, τοῦλάχιστον ὁ φόβος ἔπρεπε νὰ τοὺς κρατῇ εἰς τὰ ἄρια τῆς τιμιότητος.

Φανατισμός.

Ὁ φανατισμὸς εἶναι κατάχρησις τῆς θρησκείας, καὶ ἐνθουσιασμὸς ἄλογος, ὅστις κηρύττει τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀπανθρώπους πράξεις ἐπὶ προφάσει ὅτι κάμνει τιμὴν εἰς τὸν Θεόν. Τὸ πάθος τοῦτο εἶναι θρησιῶδες καὶ ἀτίθειον γέννημα φαντασίας πυρώδους καὶ ἀτάκτου, ἡ ὁποία συλλαμβάνει ἀλλόκοτον ἰδέαν περὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν χαρακτήρων τῆς εἰς Θεὸν πίστεως. Ὁ τῶντι πιστὸς καὶ εὐσεβὴς πιστεύει εἰς ἓνα Θεὸν ποιητὴν τοῦ παντός, προνοητὴν πάντων, καὶ σωτῆρα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ἐξεύρει καὶ αἰσθάνεται